

SUN'IY INTELEKT FALSAFASI: NAZARIY ASOSLAR VA ZAMONAVIY TALQINLAR

Kodirova Gulchexra Muminovna

Sharof Rashidov nomidagi

Samarqand davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada sun'iy intellekt tushunchasi falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Mavzuning dolzarbligi inson tafakkuri, ijodiyoti va axloqiy tanlovlari nuqtasida baholanadi. Maqolada ontologik, gnoseologik va aksiologik yondashuvlar ko'rib chiqilib, zamonaviy jamiyatda sun'iy intellektning ijtimoiy-falsafiy oqibatlarini yoritiladi.*

Аннотация: *В данной статье анализируется понятие искусственного интеллекта с философской точки зрения. Актуальность темы оценивается с позиции человеческого мышления, творчества и нравственного выбора. Рассматриваются онтологические, гносеологические и аксиологические подходы, освещаются социально-философские последствия искусственного интеллекта в современном обществе.*

Abstract: *This article analyzes the concept of artificial intelligence from a philosophical perspective. The relevance of the topic is assessed in terms of human thinking, creativity, and moral choice. Ontological, epistemological, and axiological approaches are considered, and the socio-philosophical consequences of artificial intelligence in modern society are highlighted.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, falsafa, ontologiya, gnoseologiya, axloq, jamiyat.*

Ключевые слова: *искусственный интеллект, философия, онтология, гносеология, этика, общество.*

Keywords: *artificial intelligence, philosophy, ontology, epistemology, ethics, society.*

Kirish

Bugungi kunda sun'iy intellekt (SI) nafaqat texnologik jarayonlar, balki falsafiy, ijtimoiy va axloqiy muhokamalarning ham markazida turibdi. Insoniyat tarixida aqlli mashinalar g'oyasi qadimgi miflardan boshlab paydo bo'lgan. Aristotelning 'avtomata' haqidagi tasavvurlari, Dekartning mexanistik falsafasi va 20-asr o'rtalaridagi kibernetika nazariyalari bugungi SI falsafasining nazariy ildizlarini tashkil etadi.

Sun'iy intellekt tushunchasining falsafiy ildizlari

Sun'iy intellektning falsafiy ildizlari qadimgi yunon falsafasiga borib taqaladi. Platon va Aristotel inson tafakkurini tushuntirishga uringan bo'lsalar, ularning qarashlari zamonaviy kognitiv modellar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Yangi davrda esa Dekart ong va tana muammosini o'rtaga tashlab, mexanistik qarashlarga yo'l ochdi.

Ontologik va gnoseologik muammolar

Sun'iy intellekt falsafasida asosiy savollardan biri – SI mavjudlikning qaysi shakliga kiradi? Ushbu savol ontologik muammolarni yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, gnoseologik nuqtayi nazardan sun'iy intellekt bilimni qanday shakllantiradi, u inson tafakkuridan farqlanadimi, degan masalalar dolzarb bo'lib qolmoqda.

Sun'iy intellekt va axloqiy muammolar

SI taraqqiyoti bilan axloqiy muammolar ham keskinlashmoqda. Masalan, inson hayoti uchun mas'ul bo'lishi mumkin bo'lgan avtonom robotlar yoki algoritmik diskriminatsiya holatlari falsafiy munozaralarning markazida turibdi. Shu bois SI falsafasining muhim bo'limi – bioetika va texnoetika masalalaridir.

Sun'iy intellekt va ijod

Ijod masalasi SI falsafasida alohida o'rin tutadi. Mashina haqiqiy ijod qila oladimi? Musiqa yaratish, she'r yozish yoki rasm chizish orqali SI ijodkor sifatida tan olinishi mumkinmi? Bu savollar inson va mashina o'rtasidagi ijodiy chegaralarni aniqlashga yordam beradi.

Ijtimoiy-falsafiy oqibatlar

SI rivojlanishi mehnat bozori, ta'lim, siyosat va huquqiy tizimlarga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Inson faoliyatining ko'plab sohalarida avtomatlashtirish jarayoni kuchayib, jamiyatda yangi ijtimoiy tabaqalanish xavfi yuzaga kelmoqda. Shu bois SI falsafasi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham ahamiyatlidir.

Milliy kontekst: O'zbekistonda SI falsafasi

O'zbekistonda ham SI texnologiyalariga katta e'tibor qaratilmoqda. Prezident tashabbuslari bilan maxsus ilmiy markazlar tashkil etilib, raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellektni rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda falsafiy va axloqiy masalalarni chuqur o'rganish ham dolzarbdir.

Xulosa

Sun'iy intellekt falsafasi – zamonaviy falsafaning eng dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Uning nazariy ildizlari qadimgi falsafadan boshlanib, bugungi globallashtirish jarayonida yangi mazmun kasb etmoqda. SI inson tafakkuri, ijodi va axloqiy qarorlariga bevosita ta'sir etib, jamiyatning kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini belgilab bermoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Aristotel. Metafizika. – Toshkent: Fan, 2010.
2. Descartes R. Meditations on First Philosophy. – Cambridge University Press, 1996.
3. Floridi L. The Ethics of Information. – Oxford University Press, 2013.
4. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. – Oxford, 2014.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi PQ-4996-sonli qarori 'Sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida'.
6. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – Pearson, 2020.